

ACC. N:R

M. 11795: /.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Födoämnen och Fördomar.

Svamp.

Här på orten och bland den egentliga bondebefolkningen var det vanliga namnet på svampen ``schwamp`` eller ``cåtel`` d.v. s. någonting värdelöst eller odugligt. Svampen ansågs därför långt ifrån matnyttig, rent av farlig att förtära av nämnda folkgrupp. Men herrskaperna hyste en motsatt inställning till svampen som födoämne. Bland de senare hade de giftfria, ätliga svamparna sedan långliga tider tillbaka tilvaratagits och ätits med smak. Men någon egentlig propaganda för kännedom om svamparnas nytta som matnyttiga, har nog aldrig förekommit här. Om man undantar vad en för tio år sedan avliden folkskollärare Berg i Kulltorp, vilken på 1880-90-talet bland sina skolbarn sökte sprida kännedom om svamparnas värde som mat. Men med den inställning och avsky som föräldrarna hade ledde skollärarens propagand inte till något nämnt resultat. I ortens tidningar förekom ej heller någon propaganda härför. Av dessa orsaker har därför ej

Luf. 74.

ACC. N:R M. 11795: 2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

här plockats svamp till försäljning. Det har ännu inte blivit brukligt här att använda svamp till mat. Men det nu levande släktet har en helt annan uppfattning om svampen än fäderna. Och i många familjer förekommer även maträtter av svamp. De svampar som mest kommer till användning är Kantarellen och Karl Johans svampen. Sedan man nog tvätta svamparna kokades de en stund i vatten. Detta kallades att "förvälla" den. Sedan stuvades den i smör. Den svamp man önskade fövara till vintern, antingen torkades eller nedsaltades i stenkrukor. På grund av den inrotade fördomen mot svamp kunde folket ej ens under de svåra nödåren 1868-69 förmås att använda svamp till mat. Så har det berättats av upptecknarens farfar, Johannes Nilsson i Lanna. Men efter vad samme man förtäljde, skulle en fattig torparhustru i en grannsocken, plockat kantareller och torkat dessa samt på en handkvarn söndermalet ~~den~~ och sedan blandat den samman med mjöl av sädor och bark. Det skulle ha blivit ett rätt så valsmakande bröd. Men gumman hade gjort detta i största hemlighet.

ACC. N:R M. 11795:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Men det var först många år efter nödtidens slut hon vågade om-
tala sitt knep att med den föraktade svampen utdryga sit mjöl-
förråd. Vad självaorsaken till den allmänna avskyn för svampen
var, har ej gått att få någon förklaring till. Men av vad en del
gamla berättat, lär det nog ha varit av vissa religösa skäl, ty
svampen var ``oren`` och inte avsedd som föda för människor.

Att herrskapsfolk åto svamp, det var en annan sak. Bönderna ha
haft för sig att dessa haft och ha en annan smak, en i deras ögon
ganska underlig smak. De kunna ju använda så många konstiga både
djur och växter till mat, att ingen blev klokpå dem. Man kände
däremot till vilka svampar som voro giftiga, men då man ej var så
säker på vilka så ansåg man säkrast inte ta någon befattning
med någon. Att t. ex. flugsvampen var giftig viste man därför att
man av ålder brukat lägga den i en blandning av socker och gräd-
de på en tallrik på fönsterbrädet för att ta död på flugor och
mygg. På höstarna då svamparna äro talrikast, bruka kreaturen
förtära stora mängder svamp utan att detta har någon menlig
inverkan på mjölken. Som läkemedel för sårnader brukades färsk

ACC. N:R

M. 11795:4

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

röksvamp användas. Innan det fanns tändstickor brukade man av samma svamp bereda ett slags pulver kallat "fnöske", vilket var mycket eldfångt och tog lätt eld då man slog stålet mot flintan. Några svamphuggare har ej varit kända här.

Häst.

Den förste här på orten som åt hästkött var en gammal soldat och storjägare Joannes Jarl i Johansberg. Han var också ortens slaktare. Det var år 1881 eller 82. Min farfar hade en gartrotjänare till häst som skulle avlivas. Jarlen kom och tog död djuret, men menade det vore skada förstöra så mycket fint kött. Han fick ta så mycket han ville av köttet. Och i hans hem kom det väl till pass. Men efter den dagen äts det allmänt hästkött i stugorna. Någon propaganda för att begagna hästkött till mat har inte förekommit här. Man helt enkelt följde den gamle knektens exempel. Att man hade avsmak på hästkött hade nog till stor del däruti att hästkött ansågs "orent". Och att det ansågs som en förnedrande handling att slakta eller taga skinnet av en häst. D

ACC. N:R M. 11795:5.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Detta var något som hörde ``rackaren`` eller tattaren till.

Kalv, killing och lamm.

Att förtära kött av kalv, killing eller lamm innan djuret ^{är} tre eller minst två veckor gamla förekom aldrig. Man ansåg att kött av så unga djur var rent av hälsovådligt. Köttet skulle som mansade ``stadga`` sig och det tog en tid av minst två veckor i anspråk. Slaktningen försigick på vanligt sätt. Man stack med en vanlig täljkviv genom hjärtat eller avskar halsådrorna. Det var vanligen en slaktkunnig granne som utförde detta arbete. Om nu köttet av ett sådant djur inte ansågs ätbart såsom om det varit sjukt eller som man sade ``dåsig``, nedgrävdes kroppen i ute i skogen. Men i vissa undantagsfall tog man vara på de köttigaste delarna, kokade den och utfordrade svinen därmed. Motviljan att äta sådnt kött har alltid funnits här och har ännu inte övervunnits.

Vilt.

Kött av vilt förekom endast sparsamt och endast i vissa familjer fordomsdags. Det var huvudsakligen fattigare familjer-

ACC. N:R M. 11795:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

na, torpare och backstugusittarna som hade sina hemvist antingen i skogsbrynen eller inne i skogarna..Här var kött av vilt en huvuddel av den annars kanske sparsamma födan. Dessa skogsmän voro skickliga jägare och fångstmän. Harar och rådjur voro de mest eftersökta därför att dessa lämnade det största partiet kött. Men man föraktade ej heller fågel såsom tjäder och orre. De välbergade bönderna tog på den tiden ingen befattning med viltet. De kände en viss motvilja mot kött av vilda djur. ``Det smakar ju bara rått och vildnad.`` Sade man. Man inte ens ville med ett finger röra vid sådant kött, det var ju orent. Nu äro förhållandena omvända nu anser man sådant kött för en stor läckerhet.

Höns.

Kött av höns och tuppar har alltid varit mycket omtyckt. Och har allmänt använts i hushållen. Slaktning av dessa djur är och har alltid varit mycket här i bygden. Med en yxa högg man helt enkelt av huvudet. Bedövning förekom ej.

ACC. N:R

M. 11795: 7.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Fisk.

Den enda fisk man högst ogärnaavelat äta var ålen. Man trodde att ormen efter vissa år sökte sig ned på botten av åar och floder och förvandlades till ålar. Detta var hos de gamle en allmän tro här på orten i gångna tider. Och ännu lär det finnas åtskilliga som hysa samma tro. Därför hade man en sådan motvilja att använda ålen till mat.